

KAZALIŠTE KEREMPUH Uz premijeru predstave »Otac, kći i duh sveti« autora Mate Matišića

Gorka, slana i kisela vjera

U cjelini, ovo je vjerojatno najbolja predstava Kerempuhova repertoara zadugo, jer je oblikuju i iznimno kvalitetni Matišićevi dramski tekstovi i znalačka gluma i pametna Kicina režija, koja radikalno staje iza autora

Nataša GOVEDIĆ

ZAGREB ► Kazalište Mate Matišića i redatelja Janusza Kice u Kerempuhu otvara se govorom Svećenika (Dražen Čuček) o potrebi naručivanja vjerskog komada u koji bi crkva, naravno, imala pravo izvedbeno intervenirati, primjerice ako pojedini dijelovi teksta nisu u skladu s njezinim učenjem. Jedini autor koji se javlja na crkveni natječaj s punom izvjesnošću cenzure je Mate Matišić. U nastavku se pod budnim okom svećenika iz prvog reda gledališta igraju dva uzastopna komada. Prva drama aktualne Matišićeve kazališne duologije »Otac, kći i duh sveti« naslovljena je »Nevini umiru prvi«, a pripovijeda o gluhoj ženi koju Isus naziva telefonom i usput joj otkriva zločin njezina muža (s vrlo malo intervencija svećenika, među kojima je najzabavnije osporavanje prislušnih mikrofona u kućnim raspelima). Drama je napisana kao burleskna komedija »Isusa na mobitelu« (malo glas, malo poruke), ali tekst je mnogo dublji od toga. Može se tumačiti kao konačna pobuna gluhoj ženi protiv supruga branitelja koji je godinama tretira kao namještaj.

Gorka čuda

Nakon pauze, igra se druga drama, »Žene bez zuba«, zaočuvana paranoidnim umom čovjeka kojemu se ubila kći te k tome uvjerenog u »Herodovu zavjeru« ili sistemsko ubijanje djevice, kao i u zatiranje ženske reproduktivne moći te same ideje ženstvenosti, što obuhvaća i pasioniranu mržnju prema LGBTQ+ pravima, vapaje nad globalnim padom nataliteta i brojne teorije zavjere usmjerene protiv ideje žene kao majke. U toj drugoj drami čak susrećemo serijskog ubojicu koji djevojčice ponosno navodi da zakorače pod kotače automobila na pješačkim prijelazima, također uvjeren da »čisti« svijet od viška srpskog ženskog podmlatka. Djeca su dakle na udaru odraslih lišenih ne samo savjesti, nego elementarne uračunljivosti. U oba teksta, fokus je na likovima roditelja pred kojima se otvara ponor saznanja do koje mjere dovode djecu u svijet natopljen počinjenim i potencijalnim zločinima. Gotovo četverosatna predstava prepuna je tjeskobe, koju pojačavaju kako humore, tako i tragične dionice uprizorene groteske.

Neću prepričavati radnju ni

Prizor iz predstave »Otac, kći i duh sveti«

Uspjela je i scenografija Liberte Mišan

prve ni druge drame. Radije bih pohvalila Kerempuhov glumački ansambl, u ovoj predstavi izvanredno fino ugodan i hrabar, što smatram vrlinom Kicine režije. Dramu »Nevini umiru prvi« centrirala fantastičan emocionalni spokoj i slojevita unutarnja obasjanost Branke Trlin kao Slavice, žene kojoj Isus doživljuje zločin njezina muža prema djevojčici Ruži. Trlin igra suprugu koja se usuđuje prvi put pogledati u pravo lice svoga muža i ona to čini bez ikakve patetike, kao ranjena životinja koja promatra vozača kamiona koji ju je udario, ali nakon toga ustaje

i distancira se od svih njegovih obrazloženja, isprika, vehementnih sarkazama. Trlin je podjednako sjajna kad ozareno progovara jezikom Ruže iz Dalmatinske zagore, kao i kad se mrko vrati na zatrebački jezični standard. U vjerskom tumačenju komada, njezino čudo sastoji se u tome da mirno i nepokolebljivo vjeruje gorkoj istini koju joj pripovijeda Isus. Pokazuje se da nije lagao (na sličan način na koji duh Hamletova oca razotkriva razloge i način na koji je ubijen).

U sekularnoj interpretaciji, Slavica (s ispričnicom vjere u ruci) konačno skuplja snagu

da se distancira od čovjeka koji je nimalo ne poštuje. Dapače, oženio ju je zato jer mu je trebala žena koja pasivno šuti i služi ga. Vedran Mlikota podjednako sjajno igra njezinog eksplozivnog supruga Slavka, vrlo uvjerljivo prkoseći ideji da bi se jedna žena mogla bilo sprijateljiti s Isusom, bilo emancipirati. Kao rak u loncu čija se temperatura stalno lagano podiže, on je na kraju skuhan, iako se nekoliko puta čini kao da bi ipak mogao iskočiti iz vlastite (sve toplije) juhe zločina. Tu je i Slavičina i Slavkova kći Ana u izvedbi ponešto tvrde Mirele Videk Hranjec, koja

završnim monologom potantira sam završetak kompletne drame razmišljanjem o strašnom čudu koje joj je donijela najprije trudnoća, zatim svijest o tome da nosi bolesno dijete. Iz moje perspektive, ovaj epilog djeluje »nalijepljeno« na inače brižno razrađen tekst, tim više jer donosi novu dilemu (abortirati ili ne bolesno dijete). Sad već čuda kao takvih ima previše, pogada ih dramska inflacija i još dobivaju štih vjerskog pamfleta.

Slana čuda

Druga drama, »Žene bez zuba«, upoznaje nas s Blažom (Marko Makovičić) i Anom (Ines Bojanić) kojima se nedavno ubila kći, kao i s roditeljima koji su pretrpjeli isti gubitak u vlastitoj obitelji: to su Marko (Hrvoje Kečkeš) i Marija (Linda Begonja). Umjesto grupe uzajamne pomoći, ulazimo u grupu uzajamne paranoje, pri čemu Kečkeš igra najtežu ulogu u čitavoj predstavi: čovjeka koji vjeruje da cijeli svijet – udruženim snagama – ubija ženstvenost kao takvu, a posebno »istrebljuje« djevojčice i obeshrabruje žene od toga da imaju djecu. Svaka čast ovom glumcu koji

DUOLOGIJA

Prva drama Matišićeve kazališne duologije naslovljena je »Sijamski blizanci plešu sambu ili nevini umiru prvi«, a druga »Žene bez zuba iliti ples Melanije Trump«

je izdržao pritisak shizofrene role koja mu je dodijeljena, igrajući varijaciju klečavca s molijerovskom inteligencijom elaborirane opsesije. Izvrsna je i Ines Bojanić kao njegova »prva pristupnica« ili junakinja koja također pokušava naći izlaz iz osobne tragedije u bilo kakvom nadrealnom scenariju globalne prijetnje kćerima. Kao i Trlin, Bojanić spretno mijenja dva glasovna registra: jedan je žena bez zubi (u ovoj si drami majke koje izgube djecu iz očaja čupaju zube), dok je drugi žena savršene dikcije (u narativnim skokovima kad pripovijeda događaje prije smrti djeteta).

Bojanić je možda najdirljiviji lik čitavog uprizorenja, zato što pokušava odigrati i kooperativnost prema drugim roditeljima koji su izgubili dijete i trgnuti muža iz žalovanja koje on zapravo kompenzira ljutnjom i poricanjem kćerine smrti (olujno gnjevan Makovičić), a da joj pritom ni jedno ni drugo ne uspijeva. No neka blaga dobroćivost stalno emanira iz njezine tužne kooperativnosti, od početne scene u kojoj guli krumpir slušajući blues (dok joj komadi povrća padaju u lonac na podu) do završnog prizora u kojem s mukom pristavlja stol i za mrtvu kći, jer tako želi njezin muž. Također, iznimno teška rola, potresno i majstorski odigrana. I Linda Begonja je za sebe našla osobitu, glumački odlično odigranu nišu supruge kao »shrvanog psa«, koji ipak maše repom na svaki poziv svog gospodara/ muža, a i spremna ga je obraniti vlastitim životom ako se ukaže potreba. U ovom se komadu pojavljuje i lik Muškarca u izvedbi Vilima Matule, »ljubaznog psihotika« koji se hvali svojim ubojstvima djevojčica, pri čemu je i ta nepodnošljiva rola briljantno odigrana: manična srdačnost ponosnog ubojice sleduje krv. Vjerojatno je nikada nećemo zaboraviti, kao što nikada ne zaboravljamo prometne nesreće kojima smo svjedočili. Kao što žrtvu silovanja, Ružu, u prvoj drami paralelno igraju dvije mlade glumice, u drugoj ih drami ponovo srećemo kao kćeri-samoubojice: to su Tamara Kovačević i Anica Kontić (potonja još uvijek nije na štokavskom

a i redatelja Janusza Kice

a u čuda

jezičnom standardu, nego na čudnoj mješavini dalmatinskih i slavonskih vokala). Obje su glumice sugestivne u likovima koje igraju. U maloj ulozi tobožnje »Melanije Trump« nastupa i Mia Begović, donoseći na pozornicu tragizam kronično seksualno zlostavljane kćeri (incestuzno nasilje) i novu bujicu slanih suza.

Kisela čuda

Matišić je u tekst upisao brojne glazbene numere koje funkcioniraju na sceni, ali ne mogu dovoljno pohvaliti nenametljivu, koliko i lucidno uznemiravajuću atmosfersku glazbu Tamare Obrovac. Uspjela je i scenografija Liberte Mišan, koja je usku Kerempuhovu pozornicu rastvorila u dubinu i širinu svijetlim drvenim paravanima i time stvorila veliki prazni prostor, čiji se zidovi približavaju i udaljavaju od likova, dopuštajući ljudskoj snazi i ekspresivnosti da nosi izvedbu. Iznimnu rafiniranost oko nijansi karakterizacije pokazuje i kostimografija Doris Kristić: od širokog kaputa kojim se grije i hrabri Trlin u svojim susretima s Kristom do Matulina talijanski uskog i blistavog odijela realiziranog ubojice. Na ovom bih mjestu istakla da oba Matišićeva teksta izazivaju zazor publike, ne samo one vjerske, nego svekolike, ali da su zato i pisana: protiv političke korektnosti, protiv društvenog licemjerja, protiv ideje da se o nasilju mora govoriti isključivo s pijetetom prema žrtvama. Matišić nam nudi »kiseli lijek« za lažnu sladunjavost društva koje je preplavljeno retorikom ljudskih prava, ali i djecom koja svakodnevno stradaju od vršnjačkog, obiteljskog i ekonomskog nasilja. Otvoreno se spominje i nasilje matura, kao i kontekst okrutnosti samih škola.

Kicina režija osvaja jer radikalno staje iza autora. Pojačava nelagodu, umjesto da je drži u humorim uzusima. Svaka je glumačka rola cizelirana s velikim respektom prema glumcu, dok cjelina predstave ostavlja dojam snomorice iz koje se nije moguće probuditi. Da, ima tu puno smijeha, ali težište uprizorenja je iznimno mračno. Recimo, stav autora u prvoj drami da je samoubojstvo proplamsaj »ljudskosti« zločinca ili čak njegov oblik uspješnog ili učinkovitog pokajanja, meni je etički neprihvatljiv. Isto tako, vrijednosna orijentacija koja se provlači čitavom drugom dramom (zabašurena u govoru paranoika), o tome da tobože postoji neka »čista i sveta ženstvenost«, vezana isključivo za postizanje ideala majčinstva, faktički je osporena otkad imamo bilo kakve spomenike ljudske kulture, posebno književnosti. Mnoge žene od pamtivijeka vrlo

prirodno ne žele biti majke, bore se s postpartalnom depresijom i općenito se muče s tom ulogom do te mjere da ona dovodi do dubokih kriza i njihovog i dječjeg identiteta. Tako je u zapisima starijima nekoliko tisuća godina; ne otkad se pojavio feminizam, LGBTQ+ pokret i borba za manjinska prava.

Na isti način, spol nije sudbina ni bezbrojnih muškaraca koji povijesno također nisu pristajali na ratničke ili ratarske uloge koje su im socijalno nametane. Dramaturginja Dora Delbianco nije dovela u pitanje Matišićeve predloške, a kako tekstovi nisu objavljeni, ne znam ni koliko je u njih intervenirala. Svakako je bilo mjesta za sažimanje. Ovako smo dobili predstavu koja počinje u osam i s pauzom završava oko ponoći, gleda se napeto i ima genijalnih dionica, ali u drugom dijelu ima puno plitke agitacije i provoloptaških satiričnih varijacija, što se moglo izbjeći. U cjelini, to je vjerojatno najbolja predstava Kerempuhova repertoara zadugo, jer je oblikuju i iznimno kvalitetni Matišićevi dramski tekstovi i znalačka gluma i pametna Kicina režija. Što se tiče osjećaja s kojim kao gledatelj napuštam kazalište, on je izrazito potišten. »Otac, kći i duh sveti« mnogo su mi više djelovali kao ljudska vrsta i duh kleti, točnije kao uron u duboke struje ogorčenosti, nego kao katarzičan susret bilo s komedijom, bilo s tragedijom. Možda je tome tako jer je Matišić prvo ime domaće groteske, a groteska svjesno ne raspliće tjeskobni čvor.

Čudo kao takvo

U književnosti je čudo prolaz u alternativni svijet, pri čemu u vjerskoj književnosti za taj alternativni svijet jamči proročka figura. Krišna pobjeđuje demone i može izliječiti bolesti ljudske kralježnice, Mojsiju nije problem prokrciti put kroz Crveno more, Buda levitira nad vodom dok iz njegova tijela zrači plamen, Isus hoda po jezeru i oživljava mrtve. U religioznom vremenu, čuda upućuju na maksimalnu slobodu od ograničenja ljudske egzistencije. I kod Matišića su čuda i jamac i potreba slobode, dakle opravdano je što ih je Kica ozbiljno shvatio. Čitava se dramska duologija »Otac, kći i duh sveti« može tumačiti i kao apel za unutarnje svjetove iz kojih nikada nije iskorijenjena metafizička glad, bolje rečeno vjera u metafizičko je neotuđivi dio čak i najvećih katastrofa. Uoliko Matišićev osobni dokaz o postojanju svete instance glasi: »Vjerujem, jer je u tome moja najveća politička sloboda.« Filozofski i etički, to je možda najjača karta ovog dramskog diptiha.